

AZ ÉRTŐL A TISZÁIG

Egy orvosnő élete a XX. században — Dr. Hajós Erzsébet (1899–1996)¹

Az 1880-as évek derekán a második vasútépítési hullám söpört végig Magyarországon. 1887-ben átadják a Nagyváradot Érmihályfalvával, valamint Margittával összekötő vasútvonalat. Ekkor épül meg a székelyhídi vasúti delta és állomás, amely a nagyvárad vasúti tisztviselő s ügyes tollú fiatal székely író, Hajós Miklós számára munkalehetőséget, családjának pedig tisztes megélhetést biztosít. Felesége a nyíregyházi Bergstein Emma, akivel 1895-ben kötött házasságot. A vasutasság magával hozta a viszonylag gondtalan családi utazás lehetőségét, a Monarchia területén belül és azon kívül is.

A közeli Bihar megyei Székelyhídon lát 1899. április 2-án napvilágot történetünk sikeres-sikertelen/szenvedő alanya, Hajós Erzsébet, akinek négy testvéréről van tudomásunk (István György, Júlia, László, Margit). A család később Brassóba kerül. Édesapja itt államásfőnök.

A polgári leányiskola elvégzése után elhagyja brassói házukat, és 1913-tól a Sepsiszentgyörgyi Magyar Királyi Állami Elemi Népiskolai Tanítóképző Intézet tanulója. Brassói és sepsiszentgyörgyi éveinek köszönheti többek között a német nyelv elsajátítását.

A. Pasetti ST. PETERSBURG
24, PERSPECTIVE DE NEVSKY

ÉDESANYJÁVAL SZT. PÉTERVÁRON
(~1900)

HAJÓS ERZSÉBET EGYETEMISTA
(1926)

Az asyiliumi állapotoknak 1916. augusztus 28-án hajnalban vége szakad, a román csapatok a hadüzenet követő napon bevonulnak Sepsiszentgyörgyre.

A menekülésre kényszerült intézetet Debrecen fogadja be, így a leendő tanítónők a 1916/1917-es tanévet a kálvinista Rómában fejezik be, és 1917-ben veszik kézbe diplomájukat.

Az első világháború a magyar békekedegáció által aláírt trianoni "békeszerződéssel" zárul. Néhány hónappal a „békeszerződés” aláírása után gróf Teleki Pál kormánya elfogadta az 1920. évi XXV. tc.-t, a felsőoktatásba bekerülő nemzetiségiek számát szabályozó „numerus clausus”-t.

Hajós Erzsébetnek – a korlátozások ellenére – sikerül Szegeden megkezdeni egyetemi tanulmányait a Kolozsvárról Szegedre átmentett Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetemen, amely kapuját Horthy Miklós kormányzó 1921. október 9-én nyitja meg. Az első félévben a medikushallgatók 40%-át a Romániához csatolt területről érkezők tették ki, és a Mózes hitvallásúak aránya elérte a 36%-ot. Az utóbbiak aránya a diploma átvételekor (1925) megközelítette a „numerus clausus”-szal előírt 6%-ot (202 kezdő és 37 végző).

Hajós Erzsébet átvészeli a lemorszolással járó tortúrát, és sikeresen végez az Orvostudományi Karon. (Az Orvostudományi Karra felvételizettek között a nők aránya mintegy 14% volt!)

1927-ben kerül Mindszentre, ahol a Stefánia Csecsemővédő Intézet védőintézeti orvosi állását tölti be. Ügyvezető igazgatója dr. Finta Dezső. Később dr. Korom Ernővel a község fogorvosa is. Sikeresen beilleszkedik a település életébe, ahol szívvel-lélekkel végzi áldozatos munkáját, és ahol barátaitól elnyeri a „Doki” becenevet. Úgy tűnik, hogy a partiumi, érmelléki születésű hölgy véglegesen gyökeret ereszt a Tisza mindszenti partján. Hét évi tartózkodás után házasságot köt Kosóczy Józseffel, az elei iskolában dolgozó tanítóval, és 1936-ra felépül összkomfortos házuk az Óvoda (ma József Attila) utcában.

FÉRJE, KOSÓCZY JÓZSEF
(1937)

Szabadidejüket barátok között töltik. Szellemépítő beszélgetéseket folytatnak kertjükben, vikendházuk előtti Tisza-part homokján, nyárák és fűzek enyhét adó árnyékában; néha pedig vízre kelnek, vagy a Kristály lemezjátszón Kristály és Radiola lemezeket hallgatnak, netán mezítláb táncoltak a homokos parton.

ÉLETKÉP A FONENDOSZKÓPOS „DOKI”-VAL A STEFÁNIA CSECSEMŐVÉDŐ INTÉZETBEN, AZ 1930-AS ÉVEKBEN

A parlament politikai kéményén vitéz ómoraviczai Imrédy Béla és széki gróf Teleki Pál miniszterelnöksége alatt sötét, kormos füstfelhők (1938. XV. tc. és 1939. IV. tc.) szállnak fel, amelynek hatására „Doki”-t 1941-ben elbocsátják a gyermek- és csecsemővédelmi szolgálatból, mert ...» a zsidóság anyagi és hatalmi pozíciójának a megerősítésén dolgozik, és így a magyarság életterére feltétlen káros hatású... közéleti megbízása.«

Közel egy évtizeddel édesapja elvesztését követően, újabb csapás éri. Békésen élő édesanyját 1944 júniusában Auschwitzba deportálják, ahol a „pallida mors” vár rá.

1944. október 8-án a II. Ukrán Hadsereg 243. lövészhadosztálya és az 1. román hadsereg 7. hadtest 19. gyalogos hadosztálya hídfeállást épít ki Mindszent, a Tisza jobb partján, a Nagy-ré körül a német–magyar csapatok ellenállása ellenére. A Tisza körüli harcok jó hétig tartanak.

„Doki”-nak a falu egyedüli orvosaként – infernális állapotok között – el kell látnia a szovjet és román sebesülteket is a front közvetlen közelében. Ide is pónifogat hordja. Közben tifuszos magyar katonát bújtatnak lakásuk pincéjében. Az élet perverz fintora: beszél az ellátásra szoruló sebesült ellenség nyelvét.

A front elvonulása után megkezdődik a romok eltakarítása, és hamarosan feléled a politikai közélet is. „Doki” baráti kapcsolatai részben fellazulnak halálózás, elköltözés, nézeteltérés miatt. 1947-ben – a háborús évek tapasztalatai és azt követő évek kihívásai hatására, 20 év mindszei munkálkodással a háta mögött – Szegedre kerül rendelőintézeti szakorvosnak.

A MINDSZENTI HÁZ KERTJÉBEN TESTVÉRÉVEL, GYURIVAL A HÁBORÚ ELŐTT

A megfeszített szakorvosi munka, a permanens továbbképzések aláássák frigyüket. Közel 20 évi házasságot követően, ideálisnak nem mondható körülmények között, 1953-ban „Doki” elvállik férjétől, és magára marad a Kazinczy utcai lakásban.

Magányában gyakran gondol vissza a petróleumlámpával megvilágított mindszei utcákra, egykori barátaira, a község háza építésére és kertes házukra. Az 1960-as években az OTI-ban fizioterapeuta. Látogatja a filatelistát, és feltűnik bélyegkiállításokon.

Mi gyerekek mindig érdeklődéssel vettük körül az erős konkáv szemüvegű („szódásüveg fenekű”), széles műveltségi körrel rendelkező „Dokit”. Hihetetlen módon értett a gyerekek nyelvén. Részből azért, mert ötgyermekes családban nőtt fel, részben azért, mert Sepsiszentgyörgyön elsajátította ennek tudományát, részben pedig gyermekorvosi praxisának köszönhetően.

Fotó: Ivanits János

**DOMOKOSÉKNÁL HÓDMEZŐVÁSÁRHELYEN, AZ 1960-AS ÉVEK ELEJÉN
KOSÓCZKYNÉ DR. HAJÓS ERZSÉBET, IFJ. IVANITS JÁNOS,
GRUBER NOÉMI, DOMOKOS MÁRIA ÉS A SZERZŐ**

Kitűnő társalgó volt. Mindenekelőtt didaktikusság, határozottság, szuggesztivitás és megdöbbenően széles körű reál és humán műveltség jellemezte. Annak ellenére, hogy könnyörtelenül tükröt tartott cselekedeteink elé, nem tudtunk rá haragudni. Ma is ereklyeként őrzöm a „Doki”-tól származó Ady: *Halottak élen* kötetet, valamint a Révai Kiadás Világkönyvtár sorozatában megjelent kétkötetes Darwin: *Egy természettudós utazása a Föld körül* című könyvet. Ez utóbbinak köztudottan van hódmezővásárhelyi vonatkozása is, hiszen nem más magyarította, mint a vásárhelyi születésű Fülöp (Schweiger) Zsigmond.

Nyugdíjba vonulását követően, szabad idejét macskái között, keleti és nyugati országokba szervezett „kiruccanásokkal”, baráti kapcsolatok ápolásával, majd a szeged-kiskundorozsmai Sziksósfürdőn lévő vikendházában pihenéssel tölti.

A millicentenárius évében, 1996. augusztus 26-án magára hagyottan, elfeledve hunyt el a szegedi klinikán. Urnáját, a belvárosi temető kolumbáriumában, négy gyászoló jelenlétében helyezték „örök nyugalomba”. Vajon Szegeden még emlékeznek rá egykori páciensei? Egy biztos, Mindszentben még ma is – közel 70 év után is – „Doktorasszony háza”-ként emlegetik egykori lakóépületét!

□ Domokos Tamás

1. A *Vásárhelyi Látóhatár* 2016/3 elektronikus számában megjelent írás vágott változata.